ఓబయ్య

వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు, శతావధాని

౧

మనుగుడుపునకు వెళ్లిన మఱునాఁడే అహోబలుని సంగతి బజారునఁ బడెను. లేఁత లేఁత పెండలపుటాఁకులు చుట్టి యీయఁగా నతఁడు తములపుటాకులచిలుకలే యనుకొని నమలి మ్రింగెను. నాలుక పండుటయు పండకుండుటయు నతఁడు గమనింపలేదు. నోరు పుక్కిలించి యుమియను లేదు. అతని కించుకయు సందియము లేదు. సందియములు కలిగించుటకుఁగాని, పోఁగొట్టుటకుఁగాని అతని వెనువెంట తోడిపెండ్లికొడు కెవఁడును రాలేదు. కావున నతఁడు గుర్రుకొట్టి నిదురించెను.

మఱునాఁ డతఁడు గ్రామమునందలి పెద్దలను దర్శింపఁబోయెను.

బస్తీలో నేయింటి కాయింటి కొకొక్క పల్లె. పల్లెయంతయు నొకకుటుంబము. కావున ఆపల్లెలో నతఁడు బంధువులయిండ్లను, దూరబంధువులయిండ్లను, బంధువులు కానివారియిండ్లనుగూడ క్రొత్తపెండ్లికొడుకు గౌరవమును చూఱఁగొనెను.

అహోబలుఁ డొక అవధానులవారి యింటికి వెళ్లెను. అవధానులవారు భవనేశ్వరునిముందు కూరుచుండి, ముఖవస్త్రము వేసికొని జపము చేసికొనుచుండిరి. అవధానులవారి కూఁతురు మంగమ్మ, ‘మాది చేదస్తపు ఇల్లు, ఇచట కుర్చీలా బెంచీలా ? మఱఁదిగారీపీఁటపయి జాగ్రత్తగాఁ గూరుచుండవలయు’ నని ఒక ఓటిపీఁట వయిచెను. అతఁడు ఆపీఁట మీఁదఁ గూరుచుండి అచటఁ గల వస్తువుల నన్నిటిని పరిశీలించుచుండెను. తీఁగలు ప్రాఁకినటు లున్న ముగ్గులును, ముగ్గుమీఁదనున్న పూలపళ్లెరమును, తోమి యుంచిన దేవవిగ్రహములును అతని నొక పవిత్రమగు భావనలోనికిఁ గొంపోయెను.

జర్మనీవారు అథర్వణవేదములోని మంత్రములను జదివికొని జెప్‌లినులను, బెలూనులను, బాంబులను, మరఫిరంగులను తయారు చేసిరని అతఁడు వేదము వల్లెవేసినవారివలన వినియుండెను. అతఁ డావినుకలి నిపుడు కనుకలి చేసికొనుచుండెను.

అతఁ డిటులు పయిమెట్టులో నాలోచించుచు తల పయికెత్తెను. ఎత్తు దూలములపై అడ్డ గడలు, వానిమీఁద మడిబట్టలు! ‘ఇవి యింత యెత్తున కెటులు పోయినవి?’ అని అతఁ డాశ్చర్యముగా చూడఁదొడఁగెను.

ఇంతలో అవధానులవారు ముఖవస్త్రము తీసి ఆకాశమువంక అదేపనిగా చూచుచున్న క్రొత్తపెండ్లికొడుకును జూచిరి. అవధానులవారు సంతోషప్రియులు. వా రతని వాలక

మును కనిపట్టి కొంచెము దగ్గిరి. వారి దగ్గు సకిలింపునకు సహాధ్యాయి.

అహోబలుఁ డింతవఱకును ఆకాశవిహార మొనరించుచుండెను. హఠాత్తుగా అవధానుల వారి సకిలింపు!

ఈసకిలింపుతో నతఁడు కనులను క్రిందికి దింపుసరికి పీఁట కర్ణుని రథమువలె ఒఱుగఁ బడెను. అతఁడు క్రిందఁ బడెను. పీఁటక్రింది కోడు దూరముగాఁ బడెను.

అవధానులవారు వడివడిగా దాపునకుఁ బోయి తలమీఁద చిటుకలు వేయుచు, వేళా డించుచు 'లే నాయనా లే' అను మాటలనే ఊఁత యిచ్చిరి.

అహోబలుఁడు వడివడిగా లేచి కోడు సర్దుకొని కూరుచుండెను.

'వచ్చి యెంత సే పయినది?'

అహోబలుఁ డామాటకు సమాధాన మిడక 'మామగారూ, ఈమడిబట్ట లంతయెత్తున నెటు లమరినవి? ఎంత సేపటినుండియో యా లోచించుచుంటినిగాని అంతసులువుగా తేల లేదు. నిచ్చెన వేసికొని వేయవచ్చునుగాని—'

అవధానులవా రహోబలునిమాట సమాప్తి చేయనీయక—'రోజును అది యొక పనియా? నిచ్చెన లేక—'

'లేక వే ఉపాయము?'

'అది చెప్పఁ దగినది కాదు. చూపఁ దగినది.'

'దయయుంచి నాకుఁ జూపుదురా?'

'సమయమునకు వత్తువేని నాకు పక్షపాత మిసుమంతయు లేదు.'

అహోబలుఁడు నాఁటికి సెలవు గొనెను. అతఁ డీయాశ్చర్యమును జూచుటలో నితరు లకు పాలీయఁ దలఁపలేదు. పొడవుగా నెదిగి పోవుచున్న యొక మహాపురుషుఁడు రేయుం బవ లతని కనులముందు గోచరించుచు ఒడలు జలదరింపఁజేయుచుండెను. అతఁడు తెలవాఱుజాముననే లేచి స్నాన మొనరిం చెను. వార్చెను; రెండుమూఁడుమాఱు లవ ధానులవారి యిల్లు చూంచిపోయెను.

అవధానులవారు చక్కఁగా బట్టల నుతికి కొని తెచ్చి పీఁటమీఁద నిడికొనిరి. అహో బలుఁడు వచ్చి భయభక్తులతో నెదుట నిలువఁ బడెను.

'నీవు తలుపు మూసి మెల్లలో నుం డుము. నేను 'ఊఁ' అనినపుడు తలు పోరగాఁ దీయుము. నిండారఁ దీయరాదు. తెలిసెనా? ఓరగాఁ దీసి చూడుము.'

'బారలుగాఁ దీసిన-చో భయపడుమనా?'

'ఆసంగతి నీకే తెలియవలయును. కాని ఓరగాఁ దీసి చూడుము.'

అహోబలుఁడు లోలోపల భయపడెను. 'చిత్తము' అని తలుపుమూసి, మెల్లలోనికి వెళ్లి, తలుపు నానుకొని నిలువఁబడియుండెను.

అవధానులవారు పడమటిదెస తలుపులు సగము మూసిరి. చీఁకటియు వెలుతురును ఇరుచేతులతో నొండొండ కౌఁగిలించుకొనెను.

అవధానులవారు ఒక బట్టతీసికొని, పాతిక పాలు ముద్దగాఁజుట్టి, దాని నొకసన్నని గడ చివరఁబెట్టి పయినున్న గడలలో నొకగడమీఁద నీముద్దను బడవయిచిరి. పిదప నేలవఱకును వ్రేలాడుచున్న వస్త్రమును వెడలుపుగాఁ జేసి తమకు అడ్డముగా నుంచుకొని గడను ఆకాశవీథి కెత్తిపట్టి నిటారుగా నిలువఁబడి 'ఊ' యని సంకేతించిరి.

గడగడలాడుచున్న గుండెలను బిగియఁ బట్టికొని అహోబలుఁడు తలు పోరగాఁ దీసెను. బట్టచాటున ధూమలమయిన వెలుఁగులో మసకమసకగా నొకమెత్తయిన పదార్థ మతనికి గోచరించెను. నిన్నటినుండియుఁ దన కనుల వ్రేలుచున్న దీర్ఘపురుషు నిపుడు సాక్షాత్కరింపఁ జేసికొనెను. అతఁడు కెవ్వన కేకవెట్టి మెల్లలో వెనుకవెనుకకు వ్రాలెను.

అవధానులవారు వస్త్రముల నన్నిటిని ఆఱవయిచుకొని మెల్లగా మెల్లలోని కేతెంచిరి. క్రమక్రమముగా కోలుకొనుచున్న అహోబలుఁడు కనులు మూసియు తెఱచియుఁ జూడఁదొడఁగెను. అవధానులవారు లోనికి మరలి పడమటితలుపు చక్కగాఁ దెఱచి నిండువెలుఁగులో పొట్టిగాఁ గనఁబడిరి. అహోబలుఁడు నక్కినక్కి చూచి మెల్లగా లేచెను.

'నాయనా! 'తలుపు నిండారఁ దీసినచో భయపడుదునా' యని యంటివే? ఇంటికి వచ్చిన క్రొత్తయల్లుని భయపెట్టితినే! పాపము! ఎంతపని యెంతపని! ఎక్కడను జెప్పకుము.'

ఈబుజ్జగ మహోబలుని బులిపించెను. భయపెట్టి పశ్చాత్తాపము గొనువానికడ లంచముగొనుట కధికారము కలదుగదా!

'అయ్యా! అవధానులవారూ! నాకొక మంచి తేలుమంత్రము—'

'నాయనా! ఆ, మంచిది. ఊరక భయపడితివి. ఈమంత్రమునయినను జెప్పి,—పాపము—నిన్నుఁ బంపుదును. నీవి మడిబట్టలేనా?'

'శుద్ధ-మడి.'

'అగుచో లోనికి రమ్ము.'

అహోబలుఁడు గడపలో కాలు పెట్టుటకుఁ గొంచెము జంకెను.

'ఇంకను భయమా?'

'లేదు లేదు.'

'ఆపీఁటమీఁదఁ గూరుచుండుము.'

అహోబలుఁడు పీఁటకోడు చేతితో తడుముకొని కూరుచుండెను.

'నిన్న కుంటిపీఁట యనుకొని నేఁడును కుంటిపీఁట యనుకొంటివా?' అని అవధానులవా రతని కెదురుగా మఱియొక పీఁట వయిచుకొని కూరుచుండి భయపడవలదని హెచ్చ

రించి యుత్తరీయ మతనిపయి ముసుగు వయిచిరి.

అహోబలుఁడు కొంచెము గోడ కొఱఁగఁ జొచ్చెను. అవధానులవారు పట్టుకొని 'ఇదిగో నేను పొట్టివాఁడనే' అని దాపునకుఁ దీసికొని ముసుఁగునదూఱి నొసట విభూతి రాచి చెవికడ నోరుంచి—'హే వృశ్చికరాజ! మమ అధఃప్రదేశే దశ దశ' అనుమంత్రమును జెప్పి నూఱుమాఱులు చెప్పించి ముసుఁగుదీసి 'నీ విఁకఁ బోయి ఇంటిపంచలో ఏకాంతముగాఁ గూరుచుండి బిగ్గఱగా లక్ష జపముచేసి పిదప లెమ్మని యాదేశించిరి.

అహోబలుఁ డత్తింటి కేఁగి వంటయింటి పంచలోఁ గూరుచుండి బిగ్గఱగా జపింపఁ దొడఁగెను.

౨

• పెండ్లికూఁతురు వసుమతియు,తండ్రికైలాసరావును, శిష్యుఁడు వాసుదేవరావును ప్రార్థనలను ముగించి గీతాపారాయణ మొనరించి చావడిలోనికి వచ్చిరి. కైలాసరావు కూర్చుండి 'వాసూ! అల్లుని పిలు! వసూ! మీయమ్మను బార్లీనీళ్లు తెమ్మను' అనెను. వా రిరువురును వారివారి పనులకు వెళ్లిరి.

కైలాసరావు భార్య సోమమ్మయు, అవధానులవారి కూఁతురు మంగమ్మయు వంటింట మాటలాడుచుఁ గూరుచుండిరి. వసుమతి లోనికి రాఁగానే వారి సంభాషణ మాఁగిపోయెను. సోమమ్మ మంగమ్మను బంపివయిచి కూఁతును బార్లీ తయారొనరించుటకు నియోగించి తాను మెల్లగా చావడిలోనికి వచ్చెను.

'అల్లుఁ డేఁడీ ?'

'ఈకాలమున పెండ్లికూఁతుండ్ర సిగ్గు పెండ్లికొడుకులకు బదలాయింపఁబడినది. ఆయన వంటయింటిపంచలో మకాము. మీరు మీ కూఁతున కేమి పాఠములు చెప్పెదురో కాని నేనూరిలో తలయెత్తుకొనలే కున్నాను. దానికి రవంత సిగ్గు నేర్పఁడు. ఆఁడుదానికి సిగ్గే లేనిచో కొజ్జా.'

ఈమాటలు కొన్ని సత్యములే కాని సోమమ్మ తన యల్లునిమీఁది కోపము నంతయు కూఁతుమీఁదికి త్రిప్పెను. ఈమాటలకు కైలాసరావు మాటలాడలేదు. సోమమ్మ కొంచె మాఁగి యాలోచించి మెల్లగా నిటులనెను—'వెదకి వెదకి వేయిరూపాయలు వచ్చునని మంచి యల్లుని దెచ్చినారు! అప్పుడే ఊరిలో నందఱును నామకరణము చేసినారు-ఓ—బ—య్య. ఛీఛీ! కలిపి యుచ్చరింపఁ జాలను.' అని యిటులు చెప్పుచుండఁగా నామె కనులలో నీరుబికెను.

కైలాసరావు తెల్లఁబోయి చూచుచుఁ గూరుచుండెను. సోమమ్మ యిటు లనెను— 'మీ రెన్నఁడును మాటకు మాట చెప్పరు. నాకు నడుమనడుమ కసి వచ్చును. వేయి మాట లెందులకు? పిల్లదాని గొంతుక కోసి వేసితిరి. నలుగురిలో నాకు తలవంపులు తెచ్చితిరి. మీరు హెడ్మాస్టరుతరువాత

హెడ్‌మాస్ట రంతవారామె. నూటముప్పది జీతమామె. బాలురసంగతులు మీకు తెలియనివికావామె. కట్నమనిన మీకు తప్పామె. తెచ్చితి రొక రాతిని. కట్టుకొనుఁడు కంఠమునకు—' అని యిటులు పలుకుచుండఁగా సోమమ్మ కంఠము గద్గదమయి బిగిసికొని పోయెను.

కైలాసరా విటు లనెను—'కన్యావరయతే రూపమ్' అని అమ్మాయికి కుర్రని జూపితిని. అది సంతసించినటులు కానిపించెను. 'మాతా విత్తమ్' అన్నటులు వేయిరూపాయలు వచ్చునని నీ వేనుఁగును ఎక్కితివి. పెండ్లి జరిగి పట్టుమని పదినాళ్లు కాలేదు. అప్పుడే గోఁజిలుటయా?

సోమమ్మ యిటు లనెను—'పదునాలుగేండ్లపిల్లకు దాని కేమి తెలియును? చదువురాని సోమమ్మకు నా కేమి తెలియును? తెలివిగలవాఁడని మీరు సంతసించితిరి. అతఁడు వట్టి తెలివితక్కువవాఁడు. ఎందులకును పనికిరానివాఁడు.'

'మనకు తెలియకకాని సృష్టిలో పనికిరాని దేది? మనుష్యుఁడు సృష్టిలో ఒరవడి. దానిలో కుర్రఁడు మేలుబంతి. అట్టివానినా పనికిమాలినవాఁ డనుచున్నావు?'

ఈమాటలకు సమాధానము చెప్పినను లాభము లేదని కడుపు పగిలి సోమమ్మ చూచుచు నిలువఁబడిపోయెను. వాసుదేవరావు చావడిలోనికి వచ్చెను. కైలాసరా వేమో యాలకించుచు 'అది తుమ్మెద మ్రోఁతయా యేమి'? అనెను. వాసుదేవరా విటు లనెను—'కాదు. అల్లుఁడుగారి కెవరో ఇంపోజిషు నిచ్చినటు లున్నారు. ఆయన నామాట వినఁ దలఁచుకొనలేదు.'

కైలాసరా వాలోచించి 'అది కిండర్ గార్టన్ పద్ధతిగాని, మాంటిసొరీ పద్ధతిగాని కాదు. ఫక్తు ప్రాచీన ఆర్యవిద్యాపద్ధతి' అనెను.

నగవును కోపమును ఆఁపుకొనలేక సోమమ్మ 'నానెత్తిపద్ధతి' అని యేమేమో చెప్పఁబోవుచుండఁగా కైలాసరావు 'వాసూ! నీవు పోయి అతనిని కలవరపెట్టక ఆయింపోజిషును తెలిసికొనిరమ్ము' అని చెప్పఁగా నవ్వుచు వాసుదేవరావు మరల లోనికి వెళ్లెను.

సోమమ్మ యిటు లనెను—'కలవరపెట్టుటయే! రాయయిన కలవరపడునుగాని మీ యల్లుఁ గుర్రఁడే?'

'సరికాని అతని తెలివితేటలలో లోఁటేమి కొంచెము చెప్పు!'

'చెప్పవలెనా? అమ్మాయిని అతనిని కూరుచుండఁబెట్టి పరీక్షచేయుఁడు!'

'అది యెటులు? అమ్మాయి మూఁడవ ఫారమామె; అతఁడు అయిదవ ఫారమామె. అదియుఁగాక పరీక్షవలన నేమి తేలును? తెలివిగలవా రెంద రెందరు పరీక్షలు తప్పుదురో తెలియునా?'

'ఔను. ఎమ్మేప్యాసయిన తరువాత యల్‌-టి ముమ్మారు మీరు తప్పితిరి.

మీరేమి తెలివిమాలినవారా? మీవంటి పంతుళ్లకు మీయల్లునివంటి బాలురు మేధావులు! సరికాని, ప్యాసగుచో పైక్లాసులో వేయుచున్నారా, తప్పుచో వేయుచున్నారా?'

'ఆమాట వేఱు.'

'ఈపరీక్షలగోల యేల? అతనికి లోకజ్ఞానమే లేదు.'

'అదియా? నాకు బాలుర యనుభవమెంత కలదో నీకు తెలిసినదేకదా! లోకజ్ఞానము తక్కువగా నున్నవారికి తెలివిహెచ్చు.'

'ఎందుల కీవాదన? మీయల్లుఁడు బృహస్పతి!'

వంటయింట నున్న వసుమతి యీమాటల నాలకించుచునే యుండెను. పెండ్లియొప్పదలలో తనపాలుగూడ కల దనుమాట వసుమతికి లెస్సగా నాటెను. వసుమతి బార్లీ కెటిల్లుపట్టుకొని చావడిలోనికి వచ్చెను. వెనువెనుకనే వాసుదేవరావు వచ్చెను. అతఁడు నవ్వుచు 'ఆయింపోజిషనుకు అంతుపొంతులు లేవు'అనెను.

అల్లుని తెలివి తక్కువతనము వసుమతి ముందు ప్రచురమగుట కిష్టపడక సోమమ్మ 'వసూ! నేను వచ్చి పాలు కలిపి అందిత్తును గాని నీవు పోయి ఆకెటిలు లోపలనుంచి పాలు పొంగి పోకుండఁ జూచుచుండుము' అనెను.

కైలాసరావునకు భార్యయుద్దేశము తెలిసెను. అతఁడు తొందరతొందరగా నిటులనెను—'సిన్ ఆఫ్ సీక్రెసీ! రహస్యము పాతకము. పిల్లల కిప్పటినుండియు దాఁపరికము నేర్పుచున్నావు. వసూ! నీవిచటనే యుండుము! వాసూ! ఆయింపోజిషను నేదో చెప్పు!'

సిగ్గుచే, కోపముచే, క్షోభముచే సోమమ్మ తుకతుకలాడిపోయెను. వసుమతిముఖము కొంచె మెఱ్ఱఁబాఱుటచూచి యోర్వఁజాలక 'వసూ! నీవు లోనికిరా' అని శాసించి కూఁతురు తనవెంట వచ్చుటయు, రాకుండుటయు గమనింపకయే రివ్వున లోనికి వెళ్లెను. వాత్సల్యముగుఱియు తండ్రిచూపుల వాగురలో వసుమతి నిలువఁబడిపోయెను.

'వాసుదేవా! ఏ దాయింపోజిషన్?'

'హే వృశ్చికరాజ! మమ అధఃప్రదేశే దశ దశ!'

'ఏమీ? హేవృశ్చికరాజ? అనఁగా తేలురాజా అనికదా! పైని జెప్పు.'

'మమ అధః ప్రదేశే.'

'అనఁగా?'

'నాక్రింది ప్రదేశమునందు.'

'లిటరల్ ట్రాన్సులేషనా? నాముడ్డిమీఁద అనిచెప్పు.'

వసుమతి పెదవులమీఁద నొకహాస్యరేఖ యుదయించెను.

కైలాసరా విటు లనెను. 'మంచిది. ఓ తేలురాజుగారూ, నాముడ్డిమీఁద ఊఁ, పైని?'

'దశదశ.'

'ఇదేఘట్టము! దశయనఁగా పది. నాముడ్డి మీఁద పది యేమిటి? అర్థసందర్భము లేదు. వాసూ! ఇది యేదో మహామంత్రము.'

'కాదండీ సార్. క్రియలేక వాక్య ముండ దుగదా! దశయనున దేదో క్రియ.'

కైలాసరావు తల యూఁపి 'ఆ! దంశ ధాతువయియుండును. ఆ. తేలినది. కుట్టు మని యర్థము. ఇపు డంతయు కలుపు'అనెను.

'ఓ తేలురాజుగారు నా ముడ్డి మీఁద కుట్టుఁడు!'

వసుమతిముఖము సిరా యాయెను. కైలాసరావది గ్రహించి 'వాసూ! నమ్మిక వంటి దిను స్త్రీప్రపంచకమున వేఱొకటి లేదు. 'మరామరా' రామరామ యాయెనా లేదా? సరి, మీ రెవరును అహోబలుని కదలింప కుఁడు. జపమయినపిదపనే అతఁడు వచ్చుఁ గాక. వసూ! మీయమ్మను—ఆమె యెందు లకులే! నీవే బార్లీ పట్టుకొని రా' అనెను.

గంభీరమగు ముఖముతో మందమగు గమనముతో వసుమతి లోని కేఁగెను. కూఁతు మొగమును, పిదప నడకను జూచు తండ్రిముఖ మున నగ వంకురించెను. అది దుఃఖమునకే వ్యంజకమో, సుఖమునకే వాచ్యమో యెవరు చెప్పఁగలరు?

3

మనుగుడు పాయెను. అహోబలుఁ డింటికి వచ్చి యిరువది రోజులాయెను. నేఁడో రేపో పరీక్షాఫలితములు వచ్చునని తెలిసెను. అతఁడు వెంటనే పంతులుకడకు వెళ్లెను. తిరిగి వచ్చిన నాఁ డన్నము తినక ముసుఁగు పెట్టుకొని పడు కొనెను.

మనుగుడుపయి వచ్చినతరువాత నతఁడు కాఫీ మొదలుపెట్టెను. అహోబలునితల్లి వీర వెంకమ్మ పెత్తనమునకు వెళ్లి యిరుగుపొరు గమ్మలతో 'మాఅబ్బాయికి కాఫీవేళ దాఁటి పోవుచున్నదమ్మా; ప్రొద్దుగ్రుంకునపుడు మరల వచ్చెద'నని వినయమును విన్నవింప మొద లిడెను.

అహోబలుఁ డీనాఁడు తల్లికి తీరికను పనినిగూడ నిచ్చి పడుకొనెను. తనవినయ మును విన్నవించుకొనుట కీనాఁ డవకాశము లేదుకాని 'మావాఁ డీనాఁడు కాఫీ తాగలే దమ్మా!' అనిమాత్ర మొక రిద్దఱితో చెప్పు కొనెను.

పదిగంట లాయెను.

'ఏమిరా నాయనా! ప్రొద్దున కాఫీ త్రాగవయితివి! ఎంతపొద్దెక్కెనో చూచి తివా? లేచి రెండు మెతుకులు గతికి పడుకో'.

అహోబలుఁడు మాటాడలేదు.

'ఎంత పొద్దెక్కిపోయిం దెంత పొద్దెక్కి పోయిం దమ్మమ్మగారూ! నన్నింటికి పం పెయ్యండి' అని దాసి తొందరపెట్టెను.

'ఇదిగో-అబ్బాయి-ఈపొద్దు కాఫీ తాగ లేదు. ఇంతవఱకు లేవనేలేదు. ఏకముగా గిన్నెలన్నియు మధ్యాహ్నము వేయుదును లే. పోయి తొందరగా మాత్రము రా.'

'ఇంత సేపు ఉట్టినే కూచోఁబెట్టా రెందు కండీ? తలనొప్పికూడా తగిలింది. ఈసంగతి ఇందాఁకే చెపితే యీపాటికి కూలికో నాలికో పోయివుందును. ఆరింట్లో పని చేసుకున్నప్పుడే బావుండేది.'

'అదిగో నీ కదే రోగము. ఆరింట్లో అంఛావు. ఆరింట్లోకన్న జీతం ఎక్కువ తీసుకుంఛూ ఇదేమి మాటంఛ? అలికిజాతి మొహం మండ!'

"ఏంటండీ? 'ఇథం సెడి యీ డిగాణ్ణి సేస్కుంటే సచ్చిందాఁకా సాఁపలు మోయించాడని మీరిచ్చే జీతానికి సతపొద్దూ పడిగాపులామె."

'సరేగాని మాచీ! ఈవేళ ఆట్టే మాటాడకు. అబ్బాయి కాఫీ తాగలేదని చెప్పలా? నీవే, తొందరగా పోయి రా!'

అహోబలుఁడు కాఫీ ఆరంభించినపిదప తనశక్తిచేనయిన నేమి, వీరవెంకమ్మ యుదారతచే నేమి మాచికిఁగూడ కాఫీలో వాటా దొరకుచుండెను. నేఁడు పస్తు. దాన తలనొప్పి. కాఁబట్టి మాచి తన యుపవాసకోపమును తగు మాత్ర మమ్మమ్మగారిమీఁదఁ జూపి వెళ్లిపోయెను. పదొకండు గంటలాయెను.

'ఏమిరా నాయనా! రెండుజాములు కావచ్చెను.'

అహోబలుఁడు మాటాడ లేదు. కాని కాళ్లు తన్నిపట్టి నిర్ర నీల్గి నారిబెఱికినవింటివలె సాగి 'మరల' లబ్బరుబెల్టువలె ముడుచుకొనెను.

'నాయనా! సుస్తీగా నున్నదా?'

'ఊఁ.'

'చెప్పకపోతివి! శివల మల్లయ్యను పిలిపించి యీపాటికి ఉండ వేయించియుందునే. నజ్జు చేసిన దేమో! మడిగట్టుకొనియుంటిని. ముట్టుకొనుటకు వీలు లేదు నాయనను.'

'ఊఁ.'

'అయ్యయో. ఇందాఁకనే కనుఁగొనక పోతిని! వట్టి తెలివిమాలినదానను. మతిలేనిదానను నాయనా! మాచిని మల్లయ్యకొఱకుఁ బంపినచో నీపాటికి వచ్చియుండును.'

అహోబలుఁడు మఱి మాటాడ లేదు. వీరవెంకమ్మ వంటయింటితలుపులను దగ్గఱఁ బెట్టి బడివద్దకు వెళ్లెను. బడిపిల్ల లూరివారందఱకును నవుకరులేగదా!

'ఒరే విస్సాయ్! నీవే నీవే, మాణిక్యంలాటివాఁడవు. నీకే మాఅబ్బాయి-మాఅబ్బాయే-కాఫీ తాగేవేళే-కొంచెం కాఫీ యిస్తాఁగాని-ఇదిగో ఒక్కసారి పరిగెత్తి-ఒక్ఖపరుగే-ఒఖ్ఖపరుగే-మధ్య ఆఁగకేం—శివల మల్లయ్యని, నేను వెంటనే రమ్మన్నానని వెంటఁ బెట్టుకొని తీసుకొని రా.'

విస్సాయికి కాఫీపేరు స్వర్గములోనిది. ఆయూరంతటిలో వీరవెంకమ్మగారి యింటనే కాఫీయను దినుసు తయారగునని బడిపిల్ల లందఱకును దెలియును. బడిపిల్లలు వీరవెంకమ్మ యింటిముందునుండి పోవుచు 'మన మేష్టా

రుకు కాఫీ తెలియదు. అహోబిళం అన్నకే ఎప్పుడూ కావేరా. అహోబిళం అన్నే మనకు మేష్టారయితేనా?' అని చెప్పుకొనుచుండురు.

విస్సాయి పంతులుగారి దెసఁ జూచెను. ఆయనముఖ మిచట లేదు. విస్సాయి రివ్వున మల్లయ్యయింటికిఁ బరువెత్తెను. 'మానాయనే మానాయనే' యనుకొనుచు వీరవెంకమ్మ యింటికి మరలి యొకసారి కుమారుని బిలిచెను. ప్రత్యుత్తరము రాలేదు. అంత నామె గుమ్మముకడకు వచ్చి వైద్యునికొఱ కెదురు చూచుచు నిలువఁబడెను. విస్సాయి రొఁజు కొనుచువచ్చి 'కాఫీ యియ్యి'అనెను.

'మల్లయ్య యేఁడీ?'

'అడుగో అడుగో' అని వేలితోఁ జూపి 'ఆలస్యమయితే పంతులు తంతాఁడు. నాకు కాఫీ యియ్యి' అని విస్సాయి వంటయింటి కడకు పరువిడెను.

'ఒరేయ్ బడిగుడ్డలు! ఒకజాతివాళ్లని కాదు. ఆఁగు' అని వీరవెంకమ్మ లోపలికేఁగి 'అహోబలమే—పొద్దున్న—కాపీ తాగ లేదు. మధ్యాన్నం మూఁడుగంటలవేళే- తాగుతాఁడు. అప్పుడు రా.' అనెను.

'ఏం? ఎందుకు తాగలా?'

'ఇవ్వేళే-జబ్బు-జబ్బుచేసింది.'

'కాఫీతాగేవాళ్లకు జబ్బు చేయదుగా. బలం చేస్తుంది. బలం చేస్తే నేను బడిపెద్దను కొటతానుగా!'

'కాదు నాయనా కాదు. కాపీ దొరలు తాగుతారు. మధ్యాన్నం. రా. పొద్దున్న మాంచికిఁగూడా ఇయ్యలా.'

'మాచిగూడా తాగుతున్నదీ?'

'ఆ.'

విస్సాయి కొంచె మాలోచించి 'నేను మీకాపీగిన్నెలు తోలుస్తాగాని దాన్ని మాని పించి రోజూ నాకు కాపీ పోస్తావ్రా?' అనెను. వీరవెంకమ్మ నవ్వెను. 'ఏం ఏం? పొయ్యాలి పొయ్యాలి' అని విస్సాయి అనుచుండఁగా బడిపెద్ద పంతులుగారి యధికారమును స్వయముగా మోసికొనివచ్చెను. విస్సాయి తలుపు తెఱచికొని వంటయింటిలోనికి దూఱెను.

'ఒరేఒరే మాలబట్టలు! బయటికి రా, బయటికిరా!' అని వీరవెంకమ్మ యనెను. బడిపెద్ద లోనికి దూఱఁబోయెను. వీరవెంకమ్మ యదలించెను. బడిపెద్ద చూపుడువేలితో బెదరించి వెళ్లిపోవుచుండెను. 'ఒరే రామాయ్! విస్సాయిని నేను తీసికోవచ్చానని మీపంతులుతో చెప్పు. మీపంతులు రేపు మాయింట్లోనే వారంలే.' అని వీరవెంకమ్మ యనెను. బడిపెద్ద రుసరుసలాడుచు వెళ్లిపోయెను. ఇంతలో బడిపిల్ల లందఱును పలకలుపుచ్చుకొని యింటికిఁబోవుచుండిరి. విస్సాయి తన పలక పుస్తకముల దెసఁ బోక యాపిల్లలతోఁ గలిసి యింటికిఁబోయెను. ఇంతలో శివలమల్లయ్య వచ్చెను.

'ఏమండీ, పిలిచినారఁట ?'

'ఔను నాయనా! అబ్బాయి లేవలేదు.'

'గాలిపాటు బాగుగాలేదు. ఎక్కడఁ జూచినను చలిజ్వరములు. కాని అబ్బాయి గారికి మనుగుడుపు బరువుచేసియుండును.'

'రా నాయనా లోపలికి రా!'

మల్లయ్యయు వీరవెంకమ్మయు లోని కేఁగిరి.

'చేయేదీ ?'

'అహోబలుఁడు నిర్గసీగ్లైను.'

'ఏఁబలంగారూ, ఏమిటి సుస్తీ ?'

'ఊఁ.'

'మీ దంతయు గొట్టాలవైద్యము. ఏది చేయి ?'

అహోబలుఁడు చేయిచ్చెను. మల్లయ్య చేయిచూచెను. కడుపుమీఁద చేయివేసి చూచెను. అతనికి రోగమేమియో తెలియ లేదు. వేఁడిలేదు. నాడిలో తేడాలేదు. ఊఁ యను మూలుగుగూడ బరువుగా లేదు. ఏమి చెప్పవలయునో వైద్యునకు తోఁచలేదు. వీర వెంకమ్మ 'ఏమి మల్లయ్యా, జబ్బు దాఁగి యున్నటు లున్నదా ?' అనెను.

'ఏఁబలంగారూ! అటులు పడుకొంటి రేమండీ ? ఈపాటికి వసంతకుసుమాకరము, పూర్ణచంద్రోదయము తినుచుండవలసిన రోజులు!'

అహోబలుని కింకను శృంగారరసము తర వాయి. అందులో మందులలోని శృంగార రసముదేస మఱియు మందుఁడు. ఇట్టి యహో బలుఁడు వెంటనే యిటు లనెను—'వసంత కుసుమాకరము, పూర్ణచంద్రోదయము తిని నచో పరీక్ష ప్యాసగుదురా ?'

'అదీ దారి. మంచిది వీరవెంకమ్మగారూ! అబ్బాయికి జబ్బుకాదు. పరీక్షజబ్బు.'

అహోబలుఁడు మాటాడక తలవంచి కూరుచుండెను. మల్లయ్య అహోబలునివంక నొకమాఱును,వీరవెంకమ్మవంక నొకమాఱును జూచి వెళ్లిపోయెను.

పరీక్షలు తప్పినవారు విషమును మ్రింగి మఱి పరీక్ష లీయవలసిన యపాయమును దాఁటుదురని వీరవెంకమ్మ వినియుండెను. ఆమె యాపాదమస్తకము కంపించెను. మెల్లమెల్లగా కోలుకొని 'ఏల నాయనా గుంజాటన ? పరీక్ష తప్పిన నేమి ? చదువుకొనువారు తప్పుదురు గాని యీశివలమల్లయ్యగాని, నేనుగాని తప్పు దుమా ?' అనెను.

'అమ్మా! నే నికఁ జదువను.'

వీరవెంకమ్మ కొంచె మాలోచించెను. ఇటులనెను.: —'మీతండ్రిగారు చదివినారా, మీతాతగారు చదివినారా ? చదువకున్న మగవాని కేమిలోటు ? కాని కోడలు చదు వుల సరస్వతి యఁట గదా! నీకన్న రెండు క్లాసులే తక్కువ యఁటగా! అందులకనియే యాలోచించుచున్నాను.'

'అమ్మా! నే నిఁకఁ జదువను.'

'నామాట కొంచెము విను నాయనా! మీపంతులు మనకు చుట్టము; నామాట దాఁటఁడు. నేను చెప్పి పయికళాసులో పడవేయింతును.'

అహోబలుఁ డీతూరి మాటాడలేదు.

'నాయనా! ఈయేఁడు జరుగనీ! ఈయేఁడే పెండ్లిఅయినదా; ఈయేఁడే బడిమానుకొన్నచో పెండ్లిచదు వందురు. ఈయేఁడు కోడలిచదువు మానిపింతును. అంతగా నీకు భాగుండనిచో పైయేఁడు మానుకొందువుగాని నేఁడో రేపో పిల్ల కాఁపురమునకు రాఁగలదు. దానితో చిక్కులన్నియు తీఱిపోఁగలవు. లే ఇఁక లే.'

అహోబలుఁడు మొగము చేరెఁడుచేసికొని 'అమ్మా! నీవు పంతులుగారికడ కెపుడు వెళ్లుదువు?' అనెను.

'రేపు.'

'సారి ఇదా? నాకు అన్నమువలదు.'

'మంచిది సాయంకాలమే వెళ్లెదను. లే! నాయనా! లే!'

౪

అల్లున కావాహన విసర్జనములయిన కొలఁది దినములలోనే యింటిని బంధువుల కప్పగించి కైలాసరావుకుటుంబము కాకినాడఁ జేరెను. వసుమతి పెండ్లిమోజుచే మూఁడవ ఫారము తప్పలేదు. నాలుగవఫారములోఁ జేరెనుగాని యిందుల కొకతంటా వచ్చెను— 'చూచిచూచి యింత యీడువచ్చినపిల్లను బడిలోని కాతల్లి యెటులు పంపుచున్నది? తానిటు లింతయీడు వచ్చినపిదప బడిలోనికి వెళ్లి చదివినదా?' అని వీరవెంకమ్మ కైలాసరావు బంధుగుల కొకరికి ఉత్తరము వ్రాయించెను. సోమమ్మ కీవార్త తెలియవలసినరీతిగాఁ దెలిసెను.

సోమమ్మకు తనతప్పిద మిపుడు తెలిసివచ్చెను. పెండ్లికి ముందు సోమమ్మ స్వయముగా వెళ్లి పెండ్లికొడుకునకు వేయిరూపాయలు రాఁబడియనియు, వియ్యపురా లమాయికురాలనియు, వియ్యంకుఁడు పదేండ్లక్రిందనే పోయెననియు తెలిసికొని వచ్చెను. వీనిలో నొకవార్తకన్న మఱొకవార్త సోమమ్మ కానందదాయక మాయెను. ఇపు డా యమాయికురాలగు వియ్యపురాలే యింతపని చేసికూర్చుండెను. వీరవెంకమ్మ యిటులు వ్రాయించుట కల్లుఁడు తప్పుటయే ముఖ్యమయిన హేతువయియుండునని సోమమ్మ యనుమానించెను.

కైలాసరావు కంటఁబడఁగనే—'మీ యల్లుని పరీక్ష యేమయినదో కనుఁగొంటిరా?' యని సోమమ్మ యడిగెను.

'లేదు.'

'మీ రటు లందురని నాకుఁ దెలియును. ఇఁక నల్లుని నచట నుంచి చదివించినచో లాభము లేదు. కట్టుకొన్నతరువాత మనకుఁ దప్పదు. అల్లునిఁ దెచ్చిపెట్టుకొని యిచటనే చదివింపుఁడు.'

'అది యంత మంచిపనికాదు. అతఁ డిచట నున్నచో పరతంత్రుఁ డయిపోవును. బాలుర పెంపునకు స్వాతంత్ర్యమే జీవగఱ్ఱ.'

'మీయుపన్యాసములు లోకులకుఁ గాని మనకుఁ గొఱగావు. మీకుఁ జెప్ప లగ్గు లేదు గాని యిఁక అమ్మాయిచదువునకు విడుదల యొసఁగుఁడు.'

'ఏల?'

'వియ్యపురాలి హుకుము.'

'ఆఁడువారి కేమియుఁ దెలియదు. కాలమిపుడు మాఱుచున్నది, మాఱినది. నేనామెకుఁ జెప్పి యొప్పింతునులే. నీవు గడబిడ పడకుము' అని కైలాసరా వనుచుండఁగా పేదవిద్యార్థు లయిదుగురువచ్చి నమస్కరించిరి. కైలాసరావు ఆశీర్వదించి 'కూర్చుండుఁడు' అనెను. వారు కూర్చుండిరి. వారు ఉత్తరీయములను గప్పుకొనియుండిరి. ఆయుత్తరీయములయు, చొక్కాలయు చిల్లులనుండి వాడువాఱిన చర్మములును, ఎముకలును అచటనచటఁ గానిపించుచుండెను.

'వసూ!'

చదువుకొనుచున్న పుస్తకమున వేలు గుర్తుపెట్టుకొని వసుమతివచ్చి కూర్చున్నవారిని జూచి వెంటనే వెనుదిరిగిపోయి అలమరు తెఱచెను. రాత్రియే తండ్రికి జీతమువచ్చెను. ఇరువదియయిదు రూకలు తెచ్చి యొకొక్కని కయిదేసి యిచ్చెను.

'అమ్మాయీ! క్రొత్తబట్టలమూటలో అయిదుత్తరీయములు తెచ్చి వీరి కిమ్ము.'

వసుమతి లోనికేఁగి తెచ్చి యొకొక్కని కొకొక్కటి యిచ్చెను. సోమమ్మ అదంతయు రెప్పవాల్పక చూచుచుండెను.

విద్యార్థులు మీఁదఁ గప్పుకొని కైలాసరావునకును, సోమమ్మకును నమస్కరించి వెళ్లిపోయిరి.

కైలాసరావునకు వచ్చు జీతమున ఏఁబది రూకలు పోను మిగిలినదెల్లను ధర్మ-ఖర్చు. సోమమ్మ కీవిషయమున ఎన్నఁడును అనంగీకారము లేదు. పైఁగా ఇటులు ధర్మముచేయు భర్తయెడల నామెకు భక్తి కలదు. ఇంతియ కాక మిగిలిన యేఁబదితోడనే యామె సంసారమును చల్లగా సాగించును. ఆమె యేనాఁడును క్రొత్తనగకుఁగాని, క్రొత్తకోకకుఁగాని కోరికగొని యెఱుఁగదు. కూఁతుపెండ్లి యయిన తరువాత జరిగిన మార్పువలన ఈసంసారమునకు రాఁబోవుచున్న చిక్కు ఆమెకు విస్పష్టముగాఁ గానిపించెను. ఆమె తనమనసులోని వేదనను తనమనసులోనే యడఁచుకొని వంటయింటిలోని కేఁగెను.

ఇంతలో వాసుదేవరావు వచ్చి 'పిన్నమ్మగారూ! మీకుఁ గావలసిన బజారుసరుకు లేవియో చెప్పఁడు!' అనెను.

'నాయనా! కూర్చుండుము, కూర్చుండుము!'

ఈపలుకుబడిలోని కోరికను గనిపట్టి వాసుదేవరావు కూరుచుండెను.

'నాయనా! నీవు రేపే ఊరికి వెళ్లవలయును.'

'బాబయ్యగారు చెప్పలేదే?'

'వారు చెప్పరు, చెప్పరు, చెప్పరు. వారికి వెనుజూపు లేదు. ముందుచూపు మునుపే లేదు. సరి. అల్లుఁడు పరీక్షయిచ్చెనో లేదో నీవు కనుఁగొనిరావలెను.'

'దీనికి ఇంతప్రయత్న మేలండీ? బాబయ్యగా రొకచీటి వ్రాయుచో రే పీపాటికి తిరుగు టపాలో మేష్టరుగారికడనుండి ప్రత్యుత్తరము రాఁగలదు.'

'మీ బాబయ్యగారు వ్రాయరు. అల్లుని పరీక్ష తెలిసికొనుట అనధికారప్రవేశమునం దొకవ్యాసఘట్టము.'

వాసుదేవరావు సమాధానము చెప్పఁ బోవుచుండఁగా వసుమతి వచ్చెను. వాసుదేవరావు నోటిలోనిమాట నోటిలోనే యాఁగి పోయెను.

'ధ్యానమునకు వేళ కాలేదా? తీరికగా కూరుచుండి బాతాఖానీ వేయుచున్నావు?' అని వసుమతి యనెను.

కైలాసరావున కేమతమును ఇష్టము లేదు కాని అన్నిమతములును పరమ-ఇష్టములు. భగవంతు నెల్లపుడును ధ్యానించుట తక్క నతనికి మతములలోని సూక్ష్మాంశము లతోఁగాని, వ్యాఖ్యానములతోఁగాని పేచీ లేదు. అతఁ డిదివఱకు సోమమ్మనుగూడ తన ధ్యానపుబడిలోనికి రావింపఁజూచెను గాని శక్యముకాక విడిచిపెట్టెను. అందఱకును అన్నము పెట్టినపిదప తులసికోటముందుగాని ఆమెకు ధ్యానము కుదురదు. అటు లగుటఁజేసి వీరి మూవురకే ధ్యానపుబడి. ఈధ్యానపుబడిలో నలువదేండ్ల యీడుగల కైలాసరావు వసుమతితోడను, వాసుదేవరావుతోడను సమానమయిన వయసుకలవాఁ డయిపోయి యానంద బాష్పములు రాల్చుచుండును.

'నీవు ముందర వెళ్లు వసుమతీ! వాసు ఇపుడే వచ్చును' అని సోమమ్మ యనెను. 'కలిసియే వెళ్లుదు'మని వసుమతి యనెను.

సోమమ్మకు తల తిరిగినటులాయెను. 'అతనితో నే నొకమాట చెప్పవలసియున్నది. నీవు బయటికిఁ బొమ్ము.' అని సోమమ్మ యనెను.

వసుమతి చిన్నఁబోయి తలవంచుకొని మఱి మాటాడక యటనుండి మెల్లగా వెళ్లి పోయెను.

'ఏమి నాయనా! రేపు నీవు వెళ్లవలెను.'

'బాబయ్యగారి కిది యనధికారప్రవేశ మగుచో మనకుఁ గాదాయేమి?'

వాసుదేవరావుకడనుండి యిట్టి ప్రత్యుత్తరము వచ్చునని సోమమ్మ తలఁచియుండ లేదు. ఆమెయెడ వసుమతి యెంత వినయవతియో వాసుదేవుఁ డంత వినయవంతుఁడు.

ఇట్టి చింతలోఁగూడ ఈపరాయిపిల్లవానిపై కోపపడు దుస్స్వభావ మామె కరిది. ఆమె హృదయమందలి జ్వాల హృదయమందే యడఁగాఱెను. అంతట సోమమ్మ 'నాయనా! మంచిది' అనెను.

వాసుదేవరావుగూడ సోమమ్మకడనుండి యిట్టి ప్రత్యుత్తరము వచ్చునని యనుకొనలేదు. అతఁడు పిడుగుపడునని యెదురు చూచుచుండెను గాని అమృతమును చవి గొనియెను. అతఁ డామెకు నమస్కరించి ధ్యానపుబడిలోనికి వెళ్లిపోయెను. [సశేషము.]

క్రొమ్మావి

అష్టావధాని గోరుగంతు అచ్యుతసూర్యనారాయణశర్మగారు

గమగమ మించి మించిన నిగారపుఁదావులఁ గ్రేవలందుఁ బెం
పమరఁగఁ జిమ్మి చిమ్మి చెలువారఁగఁ, బారఁగఁ దేనెసోన లం
ద మలరఁ గొమ్మకొమ్మల ముదంబునఁ జిల్కలు వానకోయిలల్
భ్రమరములుం జెలంగి పలుపల్కుల నెన్నవె! నీ రసాలమా!
మరునకుఁ బంచప్రాణములమాడ్కి నెసంగును పంచబాణముల్
బరఁగెద వట్టు లయ్యు మరుప్రాణమవో! యనఁ గాముకావళీ
సరసనమిద్ధయుద్ధమునఁ జాటున మాటున డెందమందుఁ బ
ల్మరులును గొల్పె దీవ యనమానము వఁదున మావిపూవురో!
సారసువాసనాంకురలసద్గతి గల్గును గాదె! బంభరీ
వారమనోవినోదకరవైభవమంజుమరందమాధురీ
సారము మీకుఁ గాదె! యొకచక్కఁదనం బది లేకయున్న "సం
సారికి నంద మేల" యనుసజ్జనవాక్యము సంస్మరింపుమా!
దేవులె పొందలేరఁట త్వదీయమనోహరసౌరభంబుఁ గ్రొ
మ్మావిరొ! యొక్కమాట వినుమా! సరసస్థితి నింపు మీకు ని
న్నో విసుతుల్ సెలంగ సుమనోహితబంభరముల్ నుతింపవే!
తావుల నింపవే! సఫలతం గనవే, భవదీయజన్మముల్!

"పూలతోట."